

Antti Taipale

Esiintyvän ruumiin kielellisestä logiikasta

Esa Kirkkopelto: *Logomimesis. Tutkielma esiintyvistä ruumiista*. Tutkijaliitto 2020, 2. painos 2024. 351 sivua.

Esa Kirkkopellon *Logomimesis. Tutkielma esiintyvistä ruumiista* on kunnianhimoinen taiteellinen ja filosofinen kokonaisuus, jossa kirjoittaja tarkastelee näyttelijän ruumiillisuutta uudella tavalla. Hän osoittaa, kuinka ruumis esiintymistapahtumassa synnyttää omanlaistaan logiikkaa ja näin ollen siirtyy *mimetologisesta* eli jäljittelevästä toiminnasta *logomimesiksen* alueelle. Alkusanojen mukaan tarve teokselle pohjautuu Kirkkopellon väitöstutkimukseen, jossa hän tarkasteli lähinnä länsimaisen katsoja-subjektin kokemusta teatteriesityksestä näyttämöllisestä näkökulmasta. Tämä ei kuitenkaan selittänyt kirjoittajalle sitä, mitä oikeastaan näyttämöllä tapahtuu, ”eli kuinka näyttämöllinen esiintyjä syntyy ja kuinka se kohtaa toisen esiintyjän ja katsojansa”.¹ Niinpä *Logomimesis. Tutkielma esiintyvistä ruumiista* tutkii, miten ruumiillinen kokemus muuntuu näyttämölliseksi muodoksi ja millaisin keinoin tämä prosessi voidaan teoreettisesti jäsentää ja esittää. Kirkkopellon tarkoituksena on laajentaa käsitystä kielestä ja kokemuksesta taiteissa ilmeneväksi ulottuvuudeksi, joka ylittää yksilön ja rakentaa todellisuutta.

Logomimesis on Kirkkopellon esittelemä ja kehittämä teoreettinen käsite esiintyvän ruumiin kielellisyydestä. Se kääntää ympäri mimesiksen eli jäljittelyn, mikä tarkoittaa näyttämöllisen toiminnan tapaa purkaa kielellisiä ja teoreettisia valtarakenteita. Se viittaa esiintymisen käytäntöihin, joissa ruumis vapautuu olemassa olevien logioiden eli kielellisten järjestelmien vallasta ja siirtyy kohti omanlaista kielellisempää olemassaoloa – ei tottelevaisesti, vaan dekonstruktiivisesti. Logomimeettinen toiminta on näyttämöllistä esiintymistä, joka ei ole toistettavissa samalla tavalla kuin diskurssi tai teksti, vaan se muuntuu ja rakentuu tilanteessa. Kirkkopelto korostaa esiintymisen olevan *medium*, joka toimii kokemuksen ja todellisuuden ilmentäjänä, eikä vain esityksen välineenä. Näyttelemistä ei tarkastella pelkästään näyttelijän taitona tai roolisuorituksena, vaan ruumiillisena siirtymänä, jossa inhimillinen kokemus ja olemassaolo ilmenevät.

Kirkkopellon käyttämä metodi on dekonstruktiivinen analyysi, jossa ei tyydytä kategorisoimaan esiintymistä, vaan tuodaan esiin sen modaliteetit, muuntuvat muodot ja historiallisuus. Kirjoittajan tarkoituksena on siirtää filosofian perustava jako transsendentaalisen ja ontologisen välillä näyttelemisen alueelle ja tutkia, kuinka tämä ero ilmenee näyttämöllisessä esiintymisessä. Ruumiista puhuminen ei voi enää olla vain käsitteellistä vaan tarvitaan empiiristä, kokemuksellista ja toiminnallista perustaa. Ruu-

1 Kirkkopelto 2020, 6.

mis ei ole pelkkä väline, vaan kognitiivinen, affektiivinen ja poliittinen toimija. Teoksen kritiikki kohdistuu niin fallogosentriseen kielifilosofiaan, tekstikeskeisiin taideteorioihin kuin modernin subjektin ontologiaan. Esiintyvä ruumis toimii kielellisten järjestelmien rajapinnoilla, mutta ei alistu niihin.

Kirkkopelto nojaa Kantin, Heideggerin ja Merleau-Pontyn ajatuksiin transsendentaalisessa ja ontologisessa ajattelussaan, kun taas poststrukturalistinen ja dekonstruktivistinen ajattelun osalta muun muassa Derridan, Nancyn ja Lacoue-Labarthen perintöön. Kirkkopellon lähestymistapa erottuu selkeästi muista nykyisistä ruumiillisuuden teoreetikoista, sillä verrattuna esimerkiksi Maaikkeen Bleekerin näkemyksiin ruumiillisesta tiedosta, Kirkkopelto painottaa vahvemmin kielen ja ruumiin dialektista suhdetta. Siinä missä Bleeker keskittyy ruumiin tietoon, Kirkkopelto hakee nimenomaan kielellistä logiikkaa ruumiillisuudesta, mikä on merkittävä ero, sillä se määrittelee koko logomimesis-käsitteen teoreettisen aseman.

Näyttämöllinen esiintyminen on akti, joka mahdollistaa todellisuuden esiin tulemisen uutena, ei representaationa. Kirkkopellon mielestä esiintymisen kollektiivinen ja affektiivinen potentiaali voi purkaa normatiivisia järjestelmiä. Samalla hän tarkastelee kriittisesti traditionaalisia oppisuuntia, jotka haluavat palauttaa ruumiillisuuden johonkin alkuperäiseen muotoon tai metafyyssiseen olemukseen.

Mielestäni tutkielma pyrkii yhdistämään filosofista tarkkuutta ja taiteellista herkkyyttä, mutta ilman hierarkioita. Filosofinen ja teoreettinen pohdinta yhdistyvät myös käytännön esimerkkeihin ja yksittäisiin harjoitteisiin, jotka kuvaavat konkretian tasolla Kirkkopellon ajatuksia esiintyvistä ruumiista ja sen eri puolista. Kirkkopelto käsittelee laajasti eri teoreetikoiden ajatuksia ja täyttää mahdolliset sokeat pisteet, uutta käsitettä kehittäen ja ristivalottaen, monesta eri kulmasta tarkastellen. Kirjan vahvuus on hermeuttisesti etenevä logiikka, joka osa-alue kerrallaan spiraalimaisesti syventää ja tutkii logomimesis-käsitteen rajapintoja.

Teokseen on sisällytetty yksinkertaisia harjoitteita, joiden avulla Kirkkopelto konkretisoi teoksen käsitteellistä sisältöä. Harjoitteet auttavat lukijaa tavoittamaan Kirkkopellon tarkoittamaa ruumiillista tietoa ja tunnistamaan omasta kokemuksestaan siirtymävaiheita ja niiden tuntoisuuksia siirtyessään kohti *virtuaalista ruumiillisuutta*. Kirkkopelto pohjaa tätä ajatteluaan virtuaalisesta ruumiillisuudesta Gilles Deleuzen kehittämään käsitepariin *virtuaalinen* ja *aktuaalinen*, joiden avulla Kirkkopelto konkretisoi harjoitusten sisältämiä vivahde-eroja ja tuo esiin logomimesiksen erillisenä ruumiin kielellisenä logiikkana. Kirkkopelto mainitsee, ettei logomimesisistä tule ymmärtää esimerkiksi kognitiivisina tai neuraalisina ruumiin tapahtumina vaan logomimesis on hänen mukaansa erillinen ruumiin kielellinen logiikka. Se jättää kuitenkin avoimeksi kysymyksen siitä, miten siirtymä virtuaaliseen ruumiillisuuteen havaitaan ja missä tai miten tuo prosessi ruumiissa käsitellään.

Välillä Kirkkopellon ajatukset ovat käsitteellisiä, monivaiheisia ja -tasoisia, jolloin lukijan on syytä olla hereillä, vaikka kirjan kokonaisrakenne onkin selkeä ja etenee loogisesti. Konkreettisten harjoitusten sisällyttäminen teokseen on oiva lisä, sillä niiden kautta lukija voi paremmin saada käsitteellisestä tiedosta kiinni ja selkeyttää konkretian tasolla, miten ruumis muuntuu arkitodellisuudesta esiintyväksi ruumiiksi ja miltä kokemus tuntuu.

Tutkielman johtopäätökset kieltäytyvät tarjoamasta yhtä yhtenäistä teoriaa

esiintyvistä ruumiista, vaan esiin nousee käsitys ruumiillisuudesta prosessina, joka on aina suhteessa muihin ruumiillistumisen muotoihin, ja joka vastustaa pysyvää teoreettista haltuunottoa. Kirjoittaja osoittaa, kuinka esityksessä tapahtuva siirtymä mimetologisesta logomimeettiseen ei pääty esityksen loputtua, vaan muuttaa osallistujien kokemusta tavalla, joka tekee näkyväksi taiteen voiman avata uusia mahdollisuuksia. Johtopäätöksissä korostuu myös tutkielman kriittinen dialogi fenomenologian ja dekonstruktion kanssa: vaikka Merleau-Pontyn ajattelu tarjoaa välineitä ruumiillisuuden ymmärtämiseen, logomimeettinen näkökulma paljastaa ruumiin ja kielen jatkuvan liikkeen, jota yksikään teoria ei voi tyhjentävästi vangita.

Lopulta tutkielma ehdottaa transsendentaalisten ja ontologisten lähtökohtien tilalle mediallystä kielen käsitystä: kieltä ei ymmärretä staattisena rakenteena, vaan tapahtumana, joka synnyttää uusia ruumiillisuuksia ja merkityksiä. Näin johtopäätökset ankuroivat koko työn keskeisen väitteen: esiintyvä ruumis ei ole teoretisoitavissa yhdeksi malliksi, vaan se on alati uudistuva muutoksen mahdollistaja. Kirkkopellon logomimesis-käsite tarjoaa merkittävän teoreettisen työkalun ymmärtää näyttämöllistä esiintymistä yli perinteisten representaation käsitteiden. Teos avaa uusia tutkimussuuntia suomalaiselle ja kansainväliselle esitystutkimukselle ja vahvistaa taiteellisen tutkimuksen asemaa tiedonmuodostuksessa, vaikka se vaatiikin lukijaltaan filosofista perehtyneisyyttä. Routledge on julkaissut kirjan käännöksen vuonna 2025 englanniksi.

Kirkkopellon argumentti on vahva ja huolellisesti perusteltu. Hän rajaa tutkielmansa eksplisiittisesti tuoreiden aivotutkimustulosten ulkopuolelle, eikä palauta ruumiillisuutta yksittäisiin ruumiin toimintoihin vaan perustelee sitä laajasti teoretisoiden. Virtuaalisen ruumiillisuuden ja sen ympärille syntyvän tilan tunnistaminen ja sitä kautta merkitysten muodostuminen on perustavanlaatuisesti ruumiillista. Ehkä tulevaisuuden tutkimuksissa logomimesis-käsite, eli esiintyvän ruumiin kielellisyys ja kielen ruumiillisuus, täydentyy myös aistimotorisesta näkökulmasta.